

3. «Знищують за те, що українці». Правники та дипломати наголошують на геноциді в Бучі. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/pravnyky-ta-dyplomaty-naholoshuyut-na-henotsydi-v-buchi/31784622.html>
4. Війна в Україні. Сі Цзіньпін повторив позицію Китаю щодо мирних переговорів, про РФ не згадує. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kytay-pro-viynu-ukrayina/32131435.html>
5. Війна росії проти України: як змінювалася риторика офіційного Китаю // URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/18/infografika/polityka/vijna-rosiyi-proti-ukrayiny-yak-zminyuvalasya-rytoryka-oficzijnoho-kytayu>
6. Союзники Москви, які підтримують вторгнення до України. URL: <https://tsn.ua/ato/krayini-yaki-druzhat-z-rosiyeyu-2019706.html>
7. Друзі Путіна. Хто підтримує російського президента у війні проти України URL: <https://focus.ua/uk/politics/527428-kto-podderzhivaet-putina-v-voyni-protiv-ukrainy>
8. Білорусь у війні проти України: все, що треба знати. URL: <https://rayon.in.ua/news/491699-bilorus-u-viyni-proti-ukraini-vse-shcho-treba-znati-onovlyuetsya>
9. «Залежність стає сильнішою»: експерт пояснив, чому Угорщина не змінить ставлення до РФ. URL: <https://www.unian.ua/politics/ekspert-poyasniv-chomu-ugorshchina-ne-zminit-svoye-stavlennya-do-rosiyi-12053694.html>
10. Портников В. Орбан про війну Росії проти України. Про що свідчать заяви прем'єра Угорщини? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/orban-viyna-rosiya/31966481.html>
11. Огляд проросійських наративів у ЗМІ Німеччини та Італії про «дискримінацію» російськомовного населення України. URL: <https://voxukraine.org/oglyad-prorosijskyh-naratyviv-u-zmi-nimechchyny-ta-italiyi-pro-dyskryminatsiyu-rosijskomovnogo-naselennya-ukrayiny/>

УДК 327

О. Медведєв

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Україна

ПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА В УКРАЇНІ ЩОДО ПИТАННЯ ВСТУПУ ДО НАТО В 1991-2021 РОКАХ ТА ЇЇ ІСТОРИЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

О. Medvedyev

THE POLITICAL STRUGGLE IN UKRAINE REGARDING THE ISSUE OF JOINING NATO IN 1991-2021 AND ITS HISTORICAL CONSEQUENCES FOR THE NATIONAL SECURITY

З моменту проголошення незалежності питання про формат безпеки для України займало помітне місце в політичному дискурсі. В нульові роки воно стало не просто темою найзапекліших баталій у парламенті та суспільстві, але головним маркером розбіжностей між проєвропейським національно-демократичним табором, фронтменом якого виступав Віктор Ющенко та біло-блакитними виборцями на чолі з Віктором Януковичем. Третім гравцем була росія. Москва, готуючись до нападу на Україну, поставила собі за мету за будь-яку ціну зірвати вступ України до НАТО і домогтися офіційного проголошення позаблоковості. Між невступом України до НАТО та нападом росії на Україну існує очевидний причинно-наслідковий зв'язок, який ще належить дослідити науковцям: історикам, соціологам, спеціалістам із геополітики та міжнародних відносин, фахівцям із стратегічних комунікацій тощо.

Рішення про розширення НАТО було ухвалене в 1994 році на Брюссельському саміті організації і відтоді кількість його членів зростає з 16 до 31. Україна запізнилася до першої (1999) та навіть другої хвилі розширення НАТО (2004), яка охопила вже навіть колишні союзні республіки, країни Балтії (хоча вони ніколи не визнавали себе частиною сср). Ми, на відміну від сусідів, не скористалися вікном можливостей, поки росія була надто слабка, щоби хтось зважав на її реакцію.

Ідея приєднання нашої держави до найпотужнішої системи колективної безпеки виникла ще на початку дев'яностих років. Тому своїми діями невільно сприяла їй росія. Вже через дві доби після проголошення незалежності пресекретар Єльцина Павло Воцанов попередив, що ррфср залишає за собою право перегляду кордонів, а за тиждень до Києва із аналогічними погрозами прилетів віцепрезидент росії Олександр Руцкой. Влітку 1993 року російський парламент ухвалив постанову про «російський статус» Севастополя. Ймовірно як наслідок, у вересні 1993 року відомий американський сенатор Річард Лугар заявив про необхідність ставити питання якщо не про повне, то асоційоване членство України в НАТО. Ця ідея, втім, не знайшла належного відгуку в самій Україні, де парламентські та президентські вибори 1994 року пройшли під гаслом тісного союзу з росією.

Українське суспільство протягом більшої частини досліджуваного періоду в переважній масі свої залишалося в полоні радянських стереотипів про “агресивний блок” НАТО, постійно підживлюваних російською пропагандою. «Патологічним несприйняттям НАТО, - згадував перший міністр закордонних справ незалежної України Анатолій Зленко, - було просякнуте усе радянське суспільство, вся державна система СРСР, у тому числі і дипломатична служба».

Українська влада, навіть в ті часи, коли була довірена проєвропейським політикам, замість того, щоби запалити народ ідеєю євроатлантичної інтеграції, пленталася у хвості громадської думки. Питання про НАТО як таке, що поляризувало виборців, вважалося небезпечним з точки зору можливих електоральних втрат. Ключові країни НАТО посилювалися на брак реформ і невідповідність України критеріям членства. Одним із показників неготовності до вступу вважали низький рівень підтримки з боку громадської думки. Цими претензіями Захід приховував небажання дратувати москву в рамках політики умиротворення агресора, подібної до тієї, яку Франція та Велика Британія проводили щодо нацистської Німеччини в тридцять років минулого століття. В наші часи цей курс яскраво проявився під час нападу росії на Грузію в 2008 році і набув завершеного вигляду в 2014 році на тлі анексії Криму та окупації частини Донбасу.

В певному сенсі відсутність гарантій колективної безпеки на момент початку російсько-української війни в 2014 році та повномасштабного вторгнення в 2022 році можна вважати наслідком неефективних стратегічних комунікацій, коли українська держава не змогла переконати ані власних громадян, ані західних партнерів в доцільності вступу України до НАТО і в центрі програто інформаційну війну росії навколо цього питання. Втім, інакше і не могло бути. Сама держава не мала послідовної позиції у цьому питанні, тривалий час взагалі перебувала під впливом внутрішньополітичної кон'юнктури і п'ятої колони, яка спиралася як на зовнішню підтримку москви, так і на потужну дезінформовану електоральну базу всередині країни.

Щодо позиціонування держави і влади у цьому питанні, можна виділити кілька періодів. 1991-94 - роки становлення держави і невизначеність політики у секторі безпеки. 1994 - 2004 - період так званої багатовекторності Леоніда Кучми, із якого випадає 2002 рік, коли секретар РНБОУ Євген Марчук переконав Президента ухвалити рішення Ради нацбезпеки та оборони про євроатлантичну інтеграцію як мету

безпекової політики нашої країни. 2005-2010 рік - п'ятирічка президентства Віктора Ющенка, який вперше поставив питання про вступ до Альянсу на порядок денний і здійснив спробу отримати ПДЧ. Пік кампанії прийшовся на весну 2008 року, але по суті негативне рішення Бухарестського саміту зусиллями канцлера ФРН Ангели Меркель та президента Франції Ніколя Саркозі поставило питання на паузу. Україна, говорячи словами Володимира Горбуліна, "опинилася на цивілізаційному розломі і на перетині геополітичних інтересів росії та Заходу... Ми виходили із хибного припущення, ніби країні ніхто не загрожує, достатньо мати невелику армію на контрактній основі, а у разі виникнення загроз – звертатися за воєнною допомогою до дружніх держав, серед яких значилася і росія». Попри те, що в тій країні панує ідеологія, «в якій не знаходиться місця Україні як незалежній державі».

На президентських виборах 2010 року переміг Віктор Янукович. Він негайно забезпечив проголошення позаблокового статусу України, який, всупереч його апологетам, не врятував Україну від нападу росії в 2014 році. В 2014-му Україна відмовилася від позаблоковості, повернулася на шлях євроатлантичної інтеграції, а в 2019 році навіть закріпила у Конституції обов'язковість вступу до НАТО та ЄС.

За 2014-2023 роки стосунки з НАТО істотно поглибилися, Україна де-факто стала східним флангом і форпостом Альянсу. Але відкрита війна з росією не наблизила членства, яке б, будь рішення про нього ухвалене, означало би вступ блоку у війну на боці України. До цього не готові навіть найзатятіші прихильники України. Стратегічну ясність в питанні про перспективу нашого членства в Північноатлантичному альянсі, як очікується, має внести Вільнюський саміт влітку поточного року.

Політична боротьба протягом кількох десятиріч років істотним чином впливала і на громадські настрої, а настрої зворотнім чином регулювали активність політичних сил у питанні євроатлантичної інтеграції – таким чином утворилося замкнене коло. Рівень підтримки вступу до НАТО коливався від 15-20% до 80%. Один із його найнижчих показників припадає саме на другу половину нульових років. Здавалося б, присутність питання у ключових пунктах порядку денного мало би сприяти збільшенню кількості свідомих прихильників членства в Альянсі. Однак, ключове питання національної безпеки стало заручником гострого політичного протистояння 2004-2010 років, коли вирішальне значення мали не раціональні аргументи, а ставлення до тієї політичної сили, яка їх озвучувала наелектризованому суспільству, поляризованому за принципом "свій-чужий".

Громадська думка на користь НАТО різко почала мінятися з початку 2014 року. Ще одним поштовхом для збільшення кількості пронатовськи орієнтованих українців стало повномасштабне вторгнення росії в Україну в лютому минулого року. Дев'ять років тому ці зміни виявилися в основному кількісними: в цілому по країні вперше за час спостережень стали переважати прибічники вступу до НАТО. Але в східних та південних регіонах склався або приблизний паритет, або трохи переважали противники вступу. У разі гіпотетичного референдуму, якби він стався в 2015-2016 роках, в низці областей існував ризик не отримати 50% голосів за НАТО. Звичайно, юридичну силу мають загальнонаціональні результати, але провал позитивного голосування в окремих регіонах був як мінімум відчутним мінусом в інформаційній війні. Станом на тепер підтримка приєднання до Альянсу досягла рекордних показників, але при цьому сталися і якісні зміни. Євроатлантисти нині переважають не лише в західних та центральних регіонах, але і в південних та східних. Суспільство у цьому питанні більше не розколоте, а консолідоване, як ніколи. Щодо членства в НАТО склався і повний консенсус серед усіх наявних політичних сил, а противники – взагалі зійшли з політичної сцени і опинилися на смітнику історії. Вступ до Альянсу розглядається як безальтернативний варіант забезпечення безпеки України.

Така запізнiла реакція наразі не покращує умов для нашого приєднання до НАТО у якості повноправного члена. У 74-річній історії Альянсу ще не було прецедентів, коли би до нього приймали країни, які мають невирішені конфлікти з сусідами, а тим більше перебувають з ними у стані відкритої війни. Ось чому завдання, яке стоїть перед владою напередодні Вільнюського саміту цього року, належить до розряду надзвичайно складних. Максимально оптимістичний прогноз – сигнал про прийняття України до НАТО після закінчення війни з росією, а до того – пошук тимчасових гарантій безпеки поза межами Альянсу.

Література

1. Зленко А. М. «Дипломатія і політика. Україна і процесі динамічних геополітичних змін». Х. : Фоліо, 2021. 591 с.
2. Обороздатність України у ХХІ столітті: виклики, загрози та шляхи їх подолання. Матеріали парламентських слухань у ВР України 23 липня 2014 року. К. : Парламентське видавництво, 2014. 344 с.
3. Україна – НАТО: майбутнє в руках минулого. К.: Заповіт, 2004. 176 с.
4. Україна: 30 років на європейському шляху. Ю. Якименко та інші, Центр Разумкова, К. : Заповіт, 2021. 392 с.
5. Заявка на самоубийство: зачєм Україне НАТО? Г. К. Крючков, Д. В. Табачник, П. Н. Симоненко и др. К. : Довіра; Х. : Фоліо, 2009. 445 с.

УДК 504.05

В. Ніконенко.канд. філос. наук, проф.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

УРОКИ ЧОРНОБИЛЯ ТА ЇХ ЯДЕРНИЙ ВІДТІНОК

V. Nikonenko, Ph. D., Prof.

LESSONS OF CHERNOBYL AND THEIR NUCLEAR SHADE

Історики стверджують, що майже всі великі біди приходять вночі. Підтверджує це і те, що відбулося в ніч з 25 на 26 квітня 1986 року на Чорнобильській АЕС в результаті вибуху реактора четвертого блоку. Зловісна радіаційна хмара нависла над навколишньою територією Полісся, розпочавши процес поширення радіоактивного бруду по Україні та всьому світу.

Роботи по ліквідації наслідків ядерної катастрофи розпочалися відразу ж , хоча ще й не було достатньої інформації про її масштаби і про послідовність необхідних дій. Вже через добу в центрі уваги стали проблеми по евакуації людей із території в радіусі 30 км до станції, яку стали називати Зоною, а також масштабні роботи по дезактивації цієї території.

Актуальність і складність проблем переселення людей із радіоактивної території були зумовлені тим, що лише незначна частина населення виявила бажання і можливість розв'язувати житлове питання самостійно. Більшість же тих, хто проживав у місцях із підвищеними рівнями радіаційного забруднення, змушені були переселятись туди, де такого забруднення не було. Це вимагало вишукування наявний житлового фонду на чистих територіях або ж його будувати.

Найбільш розумно і гуманно діяли там, де надавали можливість переїздити на іншу територію і отримати житло в першу чергу молодим сім'ям. Інший же підхід був у ставленні до літніх людей і особливо до пенсіонерів та перестарілих оскільки, як показав час, переважна більшість таких людей поверталась з часом у рідні домівки або й навіть їх не покидала.